

Noaidi er det samiske ordet for det vi her på sonen kaller sjaman. Noaidi er et gammelt samisk ord, et ur-ord, ett av de ordene som sies å være minst 4000 år gamle. Det finnes i alle samiske dialekter og kan bety "den som vet" eller "den som ser."

Men opp gjennom årene har ordet kommet til å bety alt fra engel, spåmann, helbreder, ekstatiker, dreper og djevel, alt etter samtiden og sammenhengen...

Når man studerer et slikt gammelt samisk ord, vil man fort oppdage at ordet er tillagt forskjellig betydning opp gjennom tidene. Mange har påpekt at den samiske sjamanistiske terminologien ble gitt negativt innhold på grunn av den kristne misjoneringen og demoniseringen, som i Norge satte inn for fullt på 1700 tallet.

Den kjente samiske religionsforskeren Louise Backman har hevdet at dette forholdet *has coloured the general view of the noaidi.* **Det er også hun som har formulert et annet velkjent og håpefullt utsagn, som samiske søkere trykker til sitt bryst, nemlig at**

” det finnes en noaidi for enhver tid...”

Ordet noaidi er altså forbundet med både lyse og mørke egenskaper, som vismann, spåmann, en religiøs leder, en som kan bruke trommen, en som kan joike åndelige sanger, en som kan fortrylle, en som kan lede ritualer, en som kan gjøre magi, en ekstatiker, en som kan helbrede, en som kan gjøre åndelige reiser til fjerne steder, ikke bare i mytologilandet men også i denne ordinære verden.

Men mørke skygger er blitt kastet over dette ordet, så det for noen har kommet til å bety en som kan forhekse, en som gjør svart magi, en som leder trollmesser og påkalle djevelen. Selv i dag er det et (lite håper jeg) antall kristen som anser en noaidi for å være en djeveldyrker.

To historiske beskrivelser av noadiene viser hvordan synet på dem forandret seg i løpet av noen generasjoner.

Isaac Olsen var en lærer og kateket i Finnmark i begynnelsen av 1700-tallet. Han skriver at samene så på noaidien som "en engel fra himmelen." De gav ham den beste maten og den beste soveplassen og ingen måtte irritere ham eller hindre ham i hans bevegelser. Når noaidien kalte folk sammen, møtte de opp i sine beste klær.

Det er kjent fra den gangen at noen hadde fast lønn, andre fikk utbetalt noaidiskatt direkte fra siidaen eller landsbyen, eller fra enkeltpersoner som hadde tilhørighet og takknemlighetsbånd til dem. De ble også gitt reinsdyr eller andre kostbarheter i gave.

På den tiden mente samene at noadiene blant dem visste og så alle ting, som om det ukjente og usynlige ble malt foran øynene deres og som om en røst fortalte det de trengte å høre inn i ørene deres.

Omkring 1860 finnes et skrift av Lars J. Hætta, som var en av deltagerne/lederne for Kautokeino-opprøret i 1852. Det året da opprøret foregikk, var han bare 18 år gammel.

På den tiden han skrev manuset, sonet han en dom som angrende og omvendt synder i en celle på Akershus festning. I skriftet forteller han om de åndelige og moralske forholdene i Kautokeino slik han opplevde dem i sin oppvekst og frem til da opprøret brøt ut.

I dette manuskriptet skriver han at den fantes to betegnelser på sjamanene på den tiden, noaidi og gæido.

Noaidi var den vanligste betegnelsen som var i bruk, men da hadde ordet kommet til å bety en som hovedsaklig gjør skadeverk og svartekunster.

Han rangerer noaidiene inn i et hierarki av tre klasser. De sterkeste blant dem ble kalt borra-noaidi, spisernoaidier, fordi de kunne skade eller drepe andre personer. Den andre gruppen kunne skade personer, men ikke drepe dem og ble kalt guvlar eller goanstasæggje.

Den tredje gruppen i hierarkiet av noaidier arbeidet med å nøytralisere kraften fra de som gjorde skadeverk på andre, de var altså sysselsatt med å reparere skadene som andre hadde gjort, i følge Hætta.

Så nå var ikke noaidien lenger en engel, i alle fall ikke på den tiden og det stedet og i alle fall i sett med denne observatørens øyne.

Gæido var på den tiden betegnelsen på sjamaner som bare gjorde gode handlinger og gavnlige undergjerninger. De kunne omskape seg selv og gå i dyreham. De kunne holde brennende kull i hendene, hugge seg med øks og annet, uten å bli skadet. På den tiden var det vel gæidno som nærmest hadde englestatus.

Var noaidiene menn?

De fleste historiene vi kan lese om noaidier handler som regel om menn. Jeg har likevel en tro på at betegnelsen ble brukt både på kvinner og menn, at ordet beskrev evner og ferdigheter og at det var kjønnsnøytralt, nærmest som en yrkestittel.

Det finnes riktig nok egne betegnelser for kvinnelige noaidier. Et gammelt ord for kvinnelig sjaman er guaps eller kuopas, kjent fra svensk side i Sameland.

Diette er også i bruk som betegnelse på en sjaman eller helbreder, og betyr en som vet en ting eller to om magi og healing.

En annen betegnelse som ble brukt og som fortsatt brukes i dag er guvlar. Sansynligvis stammer det fra kuklare, et låneord fra svensk, eller kvakk-kvakk-salver, som det vel kan kalles på norsk.

I et TV program ganske nylig fortalte en kvinnelig helbreder-noaidi-guaps-diette-guvlar fra Kautokeino at hennes evner var anerkjent ikke bare i Sameland, men i Skandinavia og også av folk fra andre land i Europa. Så dere det programmet?

Hun sa også noe annet, noe slik som dette, at hennes klarsyn ikke var 100 prosent, men hennes mor hadde hatt et 100 prosent eksakt klarsyn.

Så fortalte hun at en av hennes slektninger var i lære og at denne kvinnen etter hvert skulle overta hennes virksomhet...

Så er det slik som det hevdes at det finnes en noaidi for enhver tid? Hva sier leseren?

Ailo Gaup